

בגדר דין עינוי ואיסור מלאכה ביום הכיפורים

לכב' תלמידי אהובי גרשון שליט"א

את מכתבך החביב קיבלתי בזמנו, ומאוד שמחתי לשמוע משלומך הטוב, להיוודע כי הסתדרת יפה בכל הלמודים שלך, כן עלה והצלח. תסלח לי אם לא השבתי לך קודם, אתה הלוא מכיר טרדותי, ותמיד אני מניח זה לאיזו הזדמנות, והנני מנצל היום ההזדמנות שניתנה לי לעשות נסיעה קטנה ברכבת, ועל כן תסלח לי גם על זה שכתבתי היא בלתי ישירה (הכתב קצת עקום).

בעיקר הנני רוצה לענות על שאלתך שאלת חכם, בענין הלימוד במסכת יומא פרק אחרון (עד, ב), כי עינוי נפש פירושו תענית⁵⁹. יפה הרגשת את הקושי הנמצא בלמוד מ"והאבדתי את הנפש". ברי שלא מדובר על חובת האדם כי אם על העונש, וגם העונש הזה אינו בא על אי-עינוי נפש כי אם על עשותו מלאכה, כי כן כתוב "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה והאבדתי את הנפש ההיא".

והנה אין לי פה גמרא או ספרים לעיין, ועם כל זה אחר עיון קצת בפסוקים, נראה אלי לחשוב קצת ונראה לי כי בלימוד הזה באמת שחכמים ירדו לתוך עומק פשוטו של המקרא. כי הנה אם נסתכל בכתובים, נראה לכאורה ערבוב של דברים של איסור מלאכה ושל עינוי נפש הן בפרשת אחרי מות והן בפרשת

59. הגמרא ביומא (עד, ב) דנה בשאלה מנין לומדים שיש איסור של אכילה ושתייה ביום הכיפורים מהפסוק "תענו את נפשותיכם", "ועינינתם את נפשותיכם", והרי יש לשאול שמא הכוונה בפסוק לעינוי נפש של עריות (דהיינו בעינוי של תשמיש המיטה). ומבאר הגמרא שבפסוקים המתייחסים לאיסורי יום כיפור כתוב "וכל הנפש אשר תעשה מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה" - עינוי שהוא אבידת הנפש, ואיזהו, זה אכילה ושתייה. ושאלת השואל היא איך למדו חז"ל ממילים אלו מה פירוש עינוי הנפש שבפסוק הקודם ובפסוק שאחרי זה, והלוא המילים "והאבדתי את הנפש" מתייחסים לעונש שיש למי שעובר על מלאכה ביום כיפור, כי כן הם בפירוש מילות הפסוק שהבאנו.

אמור⁶⁰.

כן כתוב בפרשת אחרי מות: "תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו, כי ביום הזה יכפר... שבת שבתון היא לכם ועיניתם את נפשותיכם". ולכאורה אינו מובן, הלוא איסור מלאכה לא שייך באיסור עינוי ובדין כפרה, ולמה תלה זה בזה.

ועוד יותר בולט בפרשת אמור "וכל מלאכה לא תעשו כי יום כפורים הוא... כי כל הנפש אשר לא תעונה".

והנה, נראה כי כל פרשת המועדות (בפרשת אמור), מיועדת מצד אחד להזהיר על איסור מלאכה, הן של שבת והן של יום טוב, בהדגיש את השוני המבדיל את שניהם הן בטעם והן בהלכה.

וכן התחיל "אלא מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש...", התחיל בשבת וסיים במועדים, וכן התחיל "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי

60. להשלמת הדברים נביא כאן את כל הפסוקים במלואם (הועתק מפרוייקט השו"ת של בר-אילן):

פרשת אחרי מות פרק ט"ז:

(כט) וְהִיְתָה לָכֶם חֻקַּת עוֹלָם בְּחֻדְשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ תַּעֲנוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

(ל) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

(לא) שֵׁשֶׁת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

פרשת אמור פרק כ"ג:

(כו) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(כז) אַךְ בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֶשָׁה לַה':

(כח) וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם:

(כט) כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרַתָּה מֵעַמִּי:

(ל) וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרַב עַמִּי:

(לא) כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבַּתֵיכֶם:

(לב) שֵׁשֶׁת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב מְעָרֵב עַד עָרֵב תִּשְׁבָּתוּ שַׁבָּתֵיכֶם:

שבת שבתון - רוצה לומר מנוחה **מכל** מלאכה. **כל** מלאכה לא תעשו" - מפני ששבת היא, רוצה לומר היום יום בו נשלמה הבריאה, ובו שבת ה', ועל כן גם מלאכת אוכל נפש אסורה.

אמנם - ממשיך הכתוב - "אלה מקראי קודש אשר תקראו אותם (אתם) **במועדם**, כל **מלאכת עבודה** לא תעשו". לא אסרתי לך מלאכת אוכל נפש, לא אסרתי לך **כל מלאכה**, כי אם מלאכת עבודה. הם, המועדים, הם זכר ליציאת מצרים וכדומה, והרי הם חציו לה' וחציו לכם, אסורים במלאכה כדי לקבוע את היותם חג, אבל לא יותר. אולם כשמגיע ליום כפור, התחיל **"אך** בעשור לחודש יום הכפורים הוא", ועל כן הגם שמקרא קודש יהיה לכם, הוא בניגוד לשאר ימים של חג "וענייתם את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו". הדגישה התורה, כי ביום הכיפורים טעם האיסור הוא שונה, כי יום כפור הוא לא **שבת לה'**, אלא רק מקרא קדש, והיה צריך להיות כמו חג בעלמא, אמנם היותו יום כפורים, נאסר הן באוכל והן במלאכה. וכאן אפשר להוסיף, שמן הכרע הפסוקים, נראה שאיסור מלאכה באמת תלוי בעינוי נפש.

ואקדים לזה שני דינים דומים:

א. בפרשת בא כתוב "לא יראה לך חמץ... כי כל **אוכל** מחמצת ונכרתה..." ועיין בתוספות ריש פסחים ובר"ן שם, שמסביר כי התורה בעצמה עשתה כעין "גדר" מפני חומר איסור אכילתה, אני אוסר לך גם שהיית החמץ.

ב. "לא תבשל גדי בחלב אמו", כידוע נכלל בזה איסור אכילה. ומדברי הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות, נראה שמפרש "גם הבישול אסור כדי שלא תבוא לאכלו", כי אחרת מדוע נאסר הבישול.

והנה גם כאן, שמלאכת עבודה נאסרת, זה מובן כמו בכל חג, אבל מדוע **כל** מלאכה אסורה, ומדוע היא בכרת (בעוד שבשאר יום טוב אינו כי אם בלא תעשה)?! על זה בא הפירוש, כי הלא יום כפורים הוא, ומשום כן אסרתי לך האכילה - והיא בכרת - ומשום כן גם מלאכת אוכל נפש אסורה, כי הלוא מלאכה זו צורך אכילה היא, ואם אסרתי לך האכילה כדי שתוכל להתרכז רק על הכפרה, כמובן שכל מה שמביא לאכילה עומד באותו דין ובאותו עונש.

והנה מי שעובר על איסור של **"כל** מלאכה", הרי מראה בזה שהוא רוצה **לאכול**, ותחת לענות את **נפשו** כדי להשיג כפרתו הוא רוצה לעדנה, וזה מה שאמרה התורה "והאבדתי את הנפש ההיא" (ודומני שזהו המקום היחיד שכרת

נקרא אבדן נפש). הוא חשש מלאבד אותה איבוד זמני, איבוד יחסי - הרי אני מאבד אותה לחלוטין. וחז"ל הרגישו שהעונש בעד המלאכה הוא אותו העונש בעד חסרון העינוי - רק במילים בודדות - כי כל המקרא מראה ששני האסורים שניים שהם אחד, שניים מקור אחד להם, וזה רק מפני שמצות עינוי הוא מצות תענית, וגם אסור מלאכה לזה נתכוון, כדי לתת לו טוהר המחשבה, כמו שכתוב "לפני ד' תטהרו".⁶¹

מאוד אשמח אם תוסיף לכתוב לי הן בחידושי תורה והן ממילי דעלמא מכל המתרחש אתך, בודאי אתה שומע מאחיד מכל המתרחש בישיבה, כך שאין אני צריך להאריך בזה,

היה שלום, כאוות הדורש שלומו תמיד

משה בוצ'קו

---

61. ביאורו של הרב זצ"ל בפרשה זו הוא קילורין לעיניים ממש ומצווה לברך עליו שהחיינו!